

07

ความเจริญงอกงาม: การสนทนา อย่างจริงจังเกี่ยวกับความยั่งยืน FLOURISHING: A FRANK CONVERSATION ABOUT SUSTAINABILITY

แสงระวี สามใจวงศ์ ^a✉

^aบริษัท เพาเวอร์ แอร์ เอ็นจิเนียริง จำกัด

Sangrawee Sanjaiwong ^a✉

^aPower Air Engineering Company Limited

✉ s.sanjaiwong@gmail.com

วันที่รับ (received) 9 พ.ค.2565 วันที่แก้ไข (revised) 9 มิ.ย. 2565 วันที่ตอบรับ (accepted) 15 มิ.ย. 2565

บทคัดย่อ

หนังสือ Flourishing: A Frank Conversation About Sustainability เป็นที่พูดถึงกันอย่างแพร่หลายทั้งในวงธุรกิจและการเมือง ที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมองผ่านนโยบายระดับประเทศและระดับโลก ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย การพัฒนา 3 ด้าน พร้อมกัน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีการเขียนไว้ในสื่อต่างๆ อย่างสวยงาม แต่การสร้างความสำเร็จวิธีการและหลักการของความยั่งยืนได้อย่างแท้จริงนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเท่าใดนัก ผู้ทบทวนจึงเกิดความสนใจใคร่รู้เป็นอย่างมากว่า หนังสือเล่มนี้จะแสดงความคิดเห็นอย่างไร และตรงไปตรงมามากเพียงไหน จากการศึกษา พบว่า กระแสของความยั่งยืนนั้นได้กลายเป็นแฟชั่นไปแล้ว ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐที่กำลังแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจเพียงแค่วัฒนธรรมเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งต่อความยั่งยืนไปให้ลูกหลานรุ่นต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้น ผู้ทบทวนจึงเห็นด้วยกับหนังสือเล่มนี้ว่า พวกเขาทุกคนต้องผลักดันด้วยความหวังใจใส่ใจ ซึ่งจะตรงข้ามกับการผลักดันด้วยความจำเป็น และปลูกฝังถึงความสวยงามในการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูปให้เราสามารถทำได้และต้องทำ หนังสือเล่มนี้ได้วางแนวทางให้ไปสู่อนาคตที่เฟื่องฟู อันเป็นที่พึงพอใจและยั่งยืนอย่างแท้จริง และทำให้เราเข้าใจถึงตำแหน่งของเราบนโลกใบนี้

คำสำคัญ : การพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายระดับชาติ และระดับโลก, การเปลี่ยนแปลง

Abstract

The book Flourishing: A Honest Conversation About Sustainability It's a hot topic in both business and politics. looking at national and global policy to discuss sustainable development Sustainable development comprises of development in three sectors concurrently, namely economic, social and environmental. It may be wonderfully stated in the media, but genuinely understanding sustainability practices and ideas is not always simple. As a result, the author was eager to see how this book would communicate his viewpoint. Considering how straightforward the study was, according to the authors Sustainability has become fashionable. Although environmental issues are being addressed, both the commercial and governmental sectors are only temporarily fixing environmental and economic challenges. The author agrees with this book that we all need to drive with care and attention. This is the polar opposite of forcing change out of necessity and believing in the beauty of transformational change as something we can and must achieve. This book charts a course for a bright future. This is genuinely rewarding and long-lasting, and teaches us about our place on the earth

Keywords : Sustainable Development, Global and National Policies, A Change

บทนำ

ความยั่งยืนเป็นกระแสหลักที่หลายหน่วยงาน ทั้งในธุรกิจ การเมือง และสังคม กำลังพูดถึงอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ทุกคนคิดว่าโลกกำลังก้าวสู่เส้นทางแห่งอนาคตที่ยั่งยืน แต่ John ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ ไม่คิดเช่นนั้น เขาบอกว่า พวกรถยนต์ไฮบริด หลอดไฟ LED กังหันลม และอาคารสีเขียว สิ่งเหล่านี้ก็แค่กับดัก ที่โน้มน้าวให้เราเชื่อว่าเราได้ทำอะไรบางอย่างแล้ว แต่จริงๆ แล้วเราแค่หลอกตัวเอง และมันจะทำให้ทุกสิ่งยิ่งแย่ลง ในสายตาของ John ความยั่งยืนได้กลายเป็นทาสของธุรกิจไปเสียแล้ว และยังไม่ได้เข้าไปสู่อุตสาหกรรมของผู้คนอย่างแท้จริง หนังสือเล่มนี้เป็นภาพถ่ายทอดเรื่องราว ผ่านบทสนทนาระหว่างผู้เขียน John Ehrenfeld และ Andrew Hoffman อดีตลูกศิษย์ของเขา

ภาพที่ 1: FLOURISHING: A Frank Conversation About Sustainability
(John R. Ehrenfeld and Andrew J. Hoffman)

ความยั่งยืนจะไม่มีความหมายหากขาดการมองเห็นถึงจุดหมายปลายทาง

“ความยั่งยืน” ได้ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด และกลายเป็นเครื่องมือทางการตลาด ความยั่งยืนจะไม่มีความหมายในทางปฏิบัติเลยหากเราไม่สามารถกล่าวถึงปลายทางที่เราต้องการแสวงหาได้ ซึ่งปลายทางนั้นอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เราต้องการอยากให้เป็น ทำให้ความยั่งยืนสูญเสียความหมายที่แท้จริงไป John ใช้ความพยายามอยู่พอสมควรที่จะคิดคำที่แสดงถึงคุณลักษณะของความยั่งยืนได้ และตกลงที่คำว่า “ความเฟื่องฟู” ซึ่งเป็นคำอุปมาสำหรับการเหมารวมสิ่งๆ ทำให้ชีวิตมีคุณค่า และมีความเป็นอยู่ที่ดี ความยั่งยืน คือความเป็นไปได้ที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จะสามารถเฟื่องฟูอยู่ในโลกได้ตลอดไป คำนิยามนี้มี 4 กฎเหล็ก คือ 1) ความเฟื่องฟูไม่ได้คงสถานะเดิม แต่จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะ

โลกมีการเคลื่อนไหวไปข้างหน้าตลอดเวลา 2) ความเป็นไปได้ คือ การทำให้สิ่งที่ยังไม่มี เกิดเป็นสิ่งที่เราต้องการ 3) ความเพียงพอนี้สามารถนำไปใช้ได้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ 4) เพิ่มคำว่า "ตลอดไป" ให้กับคำนิยามนี้ จะบ่งบอกถึง ความเป็นนิรันดร์ ซึ่งหมายถึงการกระทำของเราจำเป็นต้องคำนึงถึงอนาคตด้วย John เสนอให้ใช้คำว่า Sustainability-as-Flourishing หรือ ความยั่งยืนเฟื่องฟู เป็นคำนามประสม เพื่อให้เป็นการชี้แนะให้เราออกห่างจากแนวทางการบ่อนทำลายตนเอง ความเพียงพอ มีความหมายคล้ายกับความเจริญรุ่งเรือง ความเพียงพอโดยทั่วไปจะใช้ในการแสดงออกถึงความงามของพืชพันธุ์และดอกไม้ที่เจริญเติบโตเบ่งบาน ความหมายของความยั่งยืนที่ John เสนอจะแตกต่างจาก Brundtland Report ที่ให้ความหมายในทางเศรษฐกิจว่า ความยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นของคนยุคปัจจุบันโดยไม่ลดขีดความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนยุคต่อไป

ความเชื่อของวัฒนธรรมสมัยใหม่

Brundtland Commission ไม่เพียงพอที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้ เพราะศูนย์กลางของปัญหาทางวัฒนธรรมตอนนี้ คือ มนุษย์ทางเศรษฐกิจ (Homo Economicus) คือ มนุษย์ที่แสวงหาความมั่งคั่งเพื่อประโยชน์ของตนเอง และที่นำเป็นห่วงที่สุด คือ Growthism ความเชื่อที่ว่า ความเจริญเติบโตที่สามารถวัดผลได้ คือ เป้าประสงค์ของมวลมนุษยชาติ ได้กลายเป็นเหมือนศาสนาหนึ่ง และ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross domestic product: GDP) คือพระเจ้า ในขณะที่เราทำให้ตัวเองร่ำรวยขึ้นในทางวัตถุ แต่เรากลับทำให้การดำรงอยู่และจิตใจของเราตกต่ำลง ทุนนิยมสมัยใหม่สร้างจากพื้นฐานของความต้องการการบริโภคและการเติบโต ซึ่งเชื่อว่าสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์คือรายได้และความร่ำรวย โดยไม่สนใจขีดจำกัดของธรรมชาติและสังคม แม้เราจะมีอายุยืนขึ้น มีเวลาว่างมากขึ้น แต่เรากลับสูญเสียต้นทุนธรรมชาติไปมากเช่นเดียวกัน เราต้องเปิดโปงความเชื่อที่นำทางเราสู่วัฒนธรรมสมัยใหม่ เช่น ความเชื่อที่ว่าวิทยาศาสตร์สามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ บนโลกนี้ได้ แต่ที่จริงแล้ว โลกมีความซับซ้อนเกินกว่าจะใช้วิทยาศาสตร์อธิบายได้ทั้งหมด และเทคโนโลยีที่เราเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาล้างแวลดล้อมได้นั้น แท้จริงแล้วก็เป็นแค่การแก้ปัญหาตามอาการเท่านั้น เทคโนโลยีทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต่างจากเดิมซึ่งอาจจะดีขึ้นหรือแย่ลงก็ได้ เทคโนโลยีจึงเป็นการแทรกแซงความเป็นอยู่ที่ดีของเราทั้งในทางตรงและทางอ้อม คำถามจึงอยู่ที่ว่า แล้วนวัตกรรมที่สร้างขึ้นต่อจากนี้จะทำให้ชีวิตเราเฟื่องฟูขึ้นได้หรือไม่

ทางออกที่ผิดพลาดของการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

CSR ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เป็นแค่การสร้างสมดุลให้กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากที่หนึ่งไปใช้ให้เกิดประโยชน์ยังอีกที่หนึ่ง และ Eco efficiency ประสิทธิภาพเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่กว้างเกินไป การบอกว่า 2 สิ่งนี้ คือ กลยุทธ์ที่ยั่งยืนขององค์กรเป็นการบิดเบือน ทำให้สังคม ลูกค้า และที่ร้ายยิ่งกว่านั้น คือ ตัวบริษัทเอง เข้าใจผิดและเชื่อว่าพวกเขาได้สร้างสิ่งที่ดีกว่าให้กับอนาคตแล้ว โดยที่ไม่บอกให้ชัดเจนว่าอนาคตแบบไหนที่ผลิตภัณฑ์ของเขาจะนำไป มีแต่ใจความที่สื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น บริษัทที่ทำการส่งเสริมความยั่งยืนนั้น มองในแง่ดีคือทำเพื่อการขยายตลาด มองในแง่ร้ายคือการบ่อนทำลาย โดยหลอกให้เราเข้าใจผิด ว่าเราได้แก้ปัญหาแล้ว สิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบจากการกระทำไม่ใช่จากความปรารถนาดีของเรา ไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตามที่มีคนพูดถึงผลิตภัณฑ์ใหม่ของพวกเขาว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืน เป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว แต่เกือบทุกผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นมานั้น เป็นแค่การลดความไม่ยั่งยืน อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนได้ เพราะไม่มีอะไรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจริงๆ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ถูกผลิตขึ้น มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ไม่ว่าจะผลกระทบจะเกิดขึ้นในระหว่างการผลิต การใช้ หรือการกำจัด

ก็ตาม การให้ข้อมูลผู้บริโภคด้วยการกำหนดคะแนนผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนนั้น เป็นการทำให้เข้าใจผิด ความยั่งยืนเป็นแค่ความเป็นไปได้ที่เรามุ่งมั่นจะให้ได้มา และตอนนี้มันยังไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นความยั่งยืนจึงไม่สามารถวัดได้ แต่บริษัทสามารถส่งเสริมธรรมชาติมาภิบาล สินค้าเพื่อสุขภาพ ความเท่าเทียม และความร่วมมือกันกับชุมชนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถชี้วัดได้ว่าบริษัทกำลังมุ่งหน้าสู่ความยั่งยืน

มากกว่าไม่ได้ดีกว่า

บริษัทที่นำความยั่งยืนมาเป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทอยู่รอดในตลาด แต่มีจำนวนเพียงน้อยนิดที่เข้าใจถึงความซับซ้อนและธรรมชาติของความยั่งยืนที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการบริโภคมาเป็นการมุ่งสู่ความสัมพันธ์ที่ใส่ใจกัน บริษัทเหล่านี้ต้องตื่นมารับความจริงที่ว่า “มากกว่าไม่ได้ดีกว่าเสมอไป” สิ่งที่บริษัททำอยู่ตอนนี้คือการชะลอผลกระทบให้ช้าลงกว่าในอดีต พวกเขาใช้ความยั่งยืนมาบังหน้า เพื่อให้บริษัทมีการเติบโตและมีส่วนแบ่งในตลาดเท่านั้น โดยไม่ตระหนักว่าธุรกิจทั่วโลกตอนนี้ได้ใช้ทรัพยากรไปมากกว่าที่โลกจะสามารถให้ได้แล้ว ความยั่งยืนเรียกร้องให้พลโลกหยุดการบริโภคในแบบที่ทำอยู่ทุกวันนี้ ที่ใช้ GDP เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยไม่สนใจว่าสังคมและสิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร

ตรวจสอบอีกครั้งว่าจะอะไรคือความหมายของการเป็นมนุษย์

เพื่อให้สามารถเปลี่ยนทิศทางสู่ความเพื่องฟูได้ เราต้องจริงจังในความคิดและการกระทำ ความจริงใจแสดงออกจากการที่มนุษย์มีความใส่ใจต่อโลก ตัวเอง ผู้อื่น และทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติ โดยการย้อนกลับมาของอีกครั้งว่าจะอะไรคือความหมายของการเป็นมนุษย์ การเป็นมนุษย์ที่ “Having” เราจะเป็นเหมือนสิ่งที่เราครอบครอง โดยมองข้ามคุณค่าของตัวเองไป เราจะเห็นแค่เพียงความสำเร็จที่ได้มาเท่านั้น เราต้องเปลี่ยนมุมมองการเป็นมนุษย์จาก “Having” เป็น “Being” เพราะ Being เป็นรากฐานของการดำรงอยู่ของเรา สิ่งที่เราเป็นจะแสดงความห่วงใยออกมาอย่างแท้จริง การกระทำต่างๆของเราจึงต้องออกมาจากความห่วงใยใส่ใจ ไม่ใช่จากความจำเป็น เพราะความจำเป็นเกิดจากความรู้สึกไม่ปลอดภัยที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจที่ถูกบ่อนจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่คอยบอกเราว่าเรายังขาดและไม่สมบูรณ์จนกว่าจะหาอะไรมาเติมเต็ม ทำให้เราต้องกลับไปสู่วังวนของการตลาด และดูเหมือนว่าจะไม่สามารถหาอะไรมาเติมเต็มช่องว่างนี้ได้สักที แต่เมื่อเราค้นพบว่าเราเป็นใคร เราจะใช้ชีวิตดูแลใส่ใจโลกที่ประกอบด้วยตัวเราเอง เพื่อนมนุษย์ และสิ่งต่างๆรอบตัว ความเพื่องฟูจะเกิดขึ้นเมื่อทุกความใส่ใจของเราได้แสดงออกอย่างพึงพอใจ

กลับมาที่ตำแหน่งของเราในโลก

สาเหตุที่ปัจจุบันเราอยู่ในสถานะที่ไม่ยั่งยืน คือ การที่เราไม่ยอมรับว่าธรรมชาติของโลกมีความซับซ้อน ทั้งเราและโลกต่างมีความซับซ้อนในตนเอง มีพฤติกรรมที่ไม่สม่าเสมอ ไม่สามารถที่จะคาดคะเนได้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับปัจจุบันและอดีตเลยก็ได้ เราใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาโลก ความรู้ที่เรามีจึงไม่เคยสมบูรณ์ หากเราต้องการแสวงหาความจริงแท้ของโลก เราต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อมโยงในโลกนี้ และหาคำตอบ ด้วยประสบการณ์ จากการทดลอง ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะมองเห็นเส้นทางแห่งความเพื่องฟู ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณก็เป็นอีกหนึ่งแรงจูงใจและแนวทางให้เรามองเห็นความเป็นไปได้ของความเพื่องฟู เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงและโอบอุ้มตำแหน่งของเราไว้ในโลกนี้ ทำให้เราเข้าใจถึงความซับซ้อนของโลกที่ไม่สามารถแยกส่วนนี้ได้

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของ Cartesian ที่แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจโลกผ่านทฤษฎีต่างๆ ทำให้เราตัดขาดจากโลกและความจริงแท้ของโลก

เราไม่สามารถย้อนกลับไปอยู่ในยุคสมัยก่อนได้ แต่เราสามารถอยู่ด้วยความใส่ใจอย่างจริงจังแก่ต่อโลกได้ แม้จะยากในยุคสมัยใหม่ที่แสนวุ่นวายนี้ แต่เราก็ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับมันให้ได้

บริษัทต่างๆสามารถใช้แนวคิดเชิงปฏิบัติ Pragmatism หรือปฏิบัตินิยม มาไว้ในโครงสร้างและกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของบริษัทได้ ยกตัวอย่างการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเหมือนที่โตโยต้าทำ พวกเขาเรียนรู้จากประสบการณ์ การแก้ปัญหาเกิดจากการปฏิบัติ ไม่ได้เกิดจากการใช้คอมพิวเตอร์หรือทฤษฎีด้านวิศวกรรมศาสตร์มาวิเคราะห์ การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องนี้สามารถลดผลกระทบต่อความเฟื่องฟูได้

เหตุผลที่ยังมีหวัง

John ยังมีความหวังต่ออนาคตที่เฟื่องฟู เนื่องจากวัฒนธรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ เข้าสู่แนวทางและโอกาสใหม่ที่ฟื้นฟูจิตสำนึก และการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ โดยมีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลก คนรุ่นใหม่เริ่มต้นตัวมากขึ้นในโซเซียลมีเดีย มีการต่อต้านมุมมองของ Cartesian มีความใส่ใจอย่างแท้จริงต่อโลก ตัดสินพิจารณาด้วยตนเองโดยไม่สนใจกระแสของทุนนิยม หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มมองหาวิธีการที่จะแบ่งเบาภาระของโลกและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมากขึ้น

บทบทวนและวิจารณ์

หนังสือ “Flourishing: A Frank Conversation About Sustainability” เป็นหนังสือที่กล่าวถึงความยั่งยืนในมุมมองที่แตกต่างออกไป มีการให้คำนิยามใหม่กับความยั่งยืนว่า ความยั่งยืนคือ ความเป็นไปได้ที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นจะสามารถเฟื่องฟูอยู่ในโลกได้ตลอดไป เป็นความหมายใหม่ที่น่าสนใจมาก ผู้ทบทวนพิจารณาอยู่นานว่าจะแปลความหมายของ “Flourishing” เป็นภาษาไทยอย่างไรดี เพราะคำที่มีความหมายว่า การที่สิ่งมีชีวิต เติบโตและพัฒนาในทางที่ดีหรือแข็งแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ซึ่งมีความใกล้เคียงกับคำว่าเจริญรุ่งเรือง แต่คำว่าเจริญรุ่งเรืองมักจะสื่อไปในทางของการเจริญเติบโตทางวัตถุมากกว่า และในภาษาอังกฤษมีคำที่สามารถแปลได้ว่าเจริญรุ่งเรือง คือ Thriving แต่ผู้เขียนไม่ได้เลือกใช้คำนี้ ผู้ทบทวนจึงใช้คำว่า “เฟื่องฟู” ที่น่าจะใกล้เคียงที่สุดกับความหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารกับผู้อ่าน หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่สามารถเชื่อมโยงกับประเด็นด้านอุดมการณ์ สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นด้านอุดมการณ์สิ่งแวดล้อม

จากเนื้อหาทั้งหมดสามารถจับใจความได้ว่า John ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้มีอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง เป็นนักนิเวศแนวลึก Deep Ecology มีการมองในองค์รวม โดยใช้คำว่า the whole world และมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้นเราที่เป็นมนุษย์ต้องดูแลเอาใจใส่ธรรมชาติอย่างจริงจัง เขาไม่เห็นด้วยกับ Brundtland Report ที่ให้ความหมาย ความยั่งยืน ว่า การพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นของคนยุคปัจจุบันโดยไม่ลดขีดความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนยุคต่อไป ซึ่งเป็นการให้ความหมายในเชิงเศรษฐกิจ เป็นการสนับสนุนวัตถุนิยมและการเติบโตมากกว่าที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง เขาจึงได้นิยาม ความยั่งยืนในแบบที่ตนเองเชื่อขึ้นมาใหม่และหวังว่าจะเป็นแนวทางที่ทำให้ธรรมชาติอยู่ต่อไปอย่างเฟื่องฟู เมื่อเป็นนักนิเวศแนวลึกแน่นอนว่าเขาไม่เห็นด้วยกับ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของ Cartesian ที่แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจโลกผ่าน

ทฤษฎีต่างๆ เพราะโลกมีความซับซ้อนมากกว่านั้น เราต้องมองโลกโดยองค์รวม จะมองโลกจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องรวมจิตวิญญาณและตัวเราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโลก เพื่อจะได้เข้าใจโลกมากขึ้น เกิดความห่วงใยใส่ใจต่อโลกอย่างแท้จริง ความยั่งยืนจึงจะเกิดขึ้นได้ แต่เนื่องจาก John ไม่สามารถย้อนเวลากลับไปยังยุคก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ และยังคงดำรงอยู่ในยุคสมัยใหม่ที่แสนวุ่นวายนี้ต่อไป เขาจึงต้องเรียนรู้และปรับตัว และได้เสนอให้ภาคธุรกิจ ใช้แนวคิดเชิงปฏิบัติ Pragmatism หรือปฏิบัตินิยมมาใช้ในกลยุทธ์ที่ยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้อุดมการณ์ในจิตใต้สำนึกของเขาเป็น Deep Ecology แต่เมื่อสภาพแวดล้อมบีบบังคับ เขาสามารถปรับตัวและเลือกทางสายกลาง ผสมผสานแนวคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็น ปฏิบัตินิยมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Pragmatism) นำปรัชญาที่เป็นไปได้ (Practical Philosophy) มาใช้ในการแก้ปัญหา ดังจะเห็นได้จากที่เขาสนับสนุนระบบการผลิตของโตโยต้า ที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้มาจากการประสบการณ์ ค้นพบวิธีการแก้ปัญหาจากการปฏิบัติ และไม่พึ่งพาการใช้คอมพิวเตอร์หรือทฤษฎีด้านวิศวกรรมศาสตร์มาวิเคราะห์เพียงอย่างเดียว

ประเด็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

แน่นอนว่า John มองว่าเศรษฐกิจทำให้สิ่งแวดล้อมแย่ลง เขาต่อต้านวัตถุนิยมและบริโภคนิยมอย่างชัดเจน โดยการวิจารณ์ การใช้ GDP ซึ่งวัดความสำเร็จของประเทศต่างๆ ว่าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกินขีดจำกัดที่โลกจะสามารถรับได้ และในขณะที่เราร่ำรวยในทางวัตถุ แต่จิตใจของเรากลับตกต่ำลง เขากล่าวถึง มนุษย์ทางเศรษฐกิจ คือลักษณะของมนุษย์ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ อยู่ในฐานะบุคคลที่มีเหตุมีผลซึ่งแสวงหาความมั่งคั่งเพื่อประโยชน์ของตนเอง มนุษย์ทางเศรษฐกิจ ถูกอธิบายว่าเป็นคนที่หลีกเลี่ยงการทำงานที่ไม่จำเป็นโดยการใช้อิทธิพลที่สมเหตุสมผล สมมติฐานที่ว่ามนุษย์ทุกคนที่ประพฤติตนในลักษณะนี้ เป็นรากฐานสำคัญสำหรับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์หลายอย่าง ในสังคม Generation Y ที่เป็น Gen ของผู้ทบทวน เห็นได้ชัดเจนว่า พวกเรามีลักษณะเป็นมนุษย์ทางเศรษฐกิจสูง เราชอบที่จะทำงานสบายแต่ใช้เวลาทำงานน้อย มีเวลาให้ตนเองได้ทำอย่างที่ใจปรารถนา มี Work-Life Balance เพราะเราเติบโตขึ้นมาท่ามกลางยุคที่เศรษฐกิจโลกกำลังเติบโตเป็นอย่างมาก การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเริ่มเพิ่มบทบาทขึ้นแบบทวีคูณ เราสามารถหาเงินผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้อย่างง่ายดาย เช่น ขายของออนไลน์ ทำ Freelance ขาย Digital Products โดยที่ไม่ต้องออกไปทำงานตอนเช้าเลิกงานตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน เราสามารถศึกษาการลงทุนในหุ้น และการหา Passive Income ที่ทำงานน้อยแต่ได้มาก ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลเราจะขอความเป็นอิสระ ตัดสินใจทำอะไรตามใจ และมักจะเห็นประโยชน์ของตนเองสำคัญที่สุด ทำให้ละเลยที่จะใส่ใจสังคมและสถานการณ์สิ่งแวดล้อมรอบตัว บางคนถึงกับวางเฉยต่อสถานการณ์ที่วุ่นวายภายนอก ไม่ว่าจะ เป็นเศรษฐกิจหรือการเมือง ขอแคให้ตนเองได้มีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบายก็เพียงพอแล้ว

แต่ที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือ growthism ความเชื่อที่ว่า ความเจริญเติบโตที่สามารถวัดผลได้ คือเป้าประสงค์ของมวลมนุษยชาติ ได้กลายเป็นเหมือนศาสนาหนึ่ง และ GDP คือพระเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ทบทวนเห็นด้วยกับผู้เขียน เพราะเมื่อมองกลับมาในยุคปัจจุบัน ทุนนิยมต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมมนุษย์โลกเป็นอย่างมาก เกิดการแข่งขันเพื่อแย่งชิงกันเป็นเจ้าของเศรษฐกิจ จะเห็นได้จากการที่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างสหรัฐอเมริกาและจีนที่มี GDP เป็นอันดับ 1 และ 2 ของโลก เกิดสงครามการค้าและสงครามเทคโนโลยีต่อกันแค่เพียง 2 ประเทศ แต่กลับส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำและผันผวน ยากที่จะคาดเดาได้ เมื่อเราใช้ GDP เป็นตัววัดความสำเร็จ ทิศทางของ

แต่ละประเทศก็จะมุ่งเน้นไปที่การบริโภค ซึ่งการกระตุ้นการบริโภคนั้นจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมากมายมหาศาล ส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั่วโลกจึงได้หันหน้าเข้ามาคุยกันและเกิดเป็น ความตกลงปารีส (Paris Agreement) เป็นความตกลงตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) เพื่อกำหนดมาตรการลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ตั้งแต่ พ.ศ. 2563 ความตกลงดังกล่าวเจรจากันในช่วงการประชุมภาคีสมาชิกของ UNFCCC ครั้งที่ 21 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และได้รับความเห็นชอบในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2558 โลว์รอง ฟาบีอุส ประธานที่ประชุมและรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของฝรั่งเศส กล่าวว่าเป็นการอื่น «ทะเลทรายและสมดุค» นี้คือ «จุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์» ในความพยายามลดภาวะโลกร้อน โดยเป้าหมายของอนุสัญญามีระบุไว้ว่า เพื่อ «ส่งเสริมการบังคับใช้» UNFCCC ด้วยการ

- ควบคุมอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เพิ่มขึ้นเกิน 2 องศาเซลเซียส จากระดับอุณหภูมิช่วงก่อนยุคอุตสาหกรรม และพยายามจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ 1.5 องศาเซลเซียสจากระดับอุณหภูมิช่วงก่อนยุคอุตสาหกรรม โดยตระหนักว่า ความพยายามนี้จะช่วยลดความเสี่ยงและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลงอย่างมีนัยสำคัญ
- เพิ่มพูนความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และระดับประคองความคงทนต่อสภาพอากาศและการพัฒนาที่ก่อก๊าซเรือนกระจกในระดับต่ำ ด้วยแนวทางที่ไม่เป็นภัยคุกคามต่อการผลิตอาหาร
- ก่อให้เกิดการไหลเวียนของกระแสเงินทุนซึ่งสอดคล้องกับแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ก่อก๊าซเรือนกระจกในระดับต่ำและคงทนต่อสภาพอากาศ

ความตกลงปารีสนี้แสดงเจตจำนงถึงการช่วยกันลดภาวะโลกร้อนของทั่วโลก แต่สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศลำดับ 2 ที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดในโลกรองจากจีน ภายใต้การนำของนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีสหรัฐฯ กลับประกาศว่าสหรัฐฯ จะขอถอนตัวออกจากความตกลงปารีส เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2560 โดยเขาให้เหตุผลว่าเป็นเพราะภาวะทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นจากการต้องปฏิบัติตามความตกลงดังกล่าว นายทรัมป์ ยังกล่าวด้วยว่าเป็นตัวอย่างล่าสุดที่ชี้ให้เห็นว่าสหรัฐฯ เข้าไปมีส่วนร่วมในความตกลงที่เกิดประโยชน์กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะจีนกับอินเดีย และว่าสหรัฐฯ จะกลับมาเจรจาต่อรองเพื่อเข้าร่วมอีกครั้งเมื่อเห็นว่ามีเงื่อนไขที่เป็นธรรมกับสหรัฐฯ มากขึ้น ในความคิดเห็นของนักวิเคราะห์มองว่า นายทรัมป์ ไม่เชื่อว่าปัญหาสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง และภาวะโลกร้อนเกิดจากฝีมือมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการที่อุตสาหกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมพลังงานถ่านหินปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาเป็นจำนวนมาก โดยเขาระบุว่าการรณรงค์เกี่ยวกับภาวะโลกร้อนเป็นเรื่องโกหกที่ศัตรูของสหรัฐฯ สร้างขึ้นเพื่อทำลายอุตสาหกรรมของสหรัฐฯ ด้วยเหตุนี้ นายทรัมป์ จึงประกาศว่าเขาจะให้สหรัฐฯ ถอนตัวจากความตกลงปารีส

จากกรณีของนายทรัมป์ เห็นได้ชัดเจนว่า แนวคิดแบบทุนนิยมของสหรัฐฯ ไม่มีการคำนึงถึงระบบนิเวศเลย มองเห็นแค่เพียงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลักเท่านั้น และยังคงกลัวที่จะเสียเปรียบให้ชาติอื่นอย่างจีนที่เป็นคู่แข่งทางการค้าอีกด้วย

แม้เนื้อหาตอนต้นของหนังสือเล่มนี้จะกล่าววิพากษ์วิจารณ์ถึงเศรษฐกิจและเทคโนโลยีว่าทำให้ธรรมชาติถูกทำลายลงมาก และเหมือนจะต่อต้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบปัจจุบันที่เราเป็นอยู่ แต่

ในตอนท้ายเล่ม ผู้เขียนยังคงเปิดใจและมีความหวังต่ออนาคตที่เฟื่องฟู เนื่องจากวัฒนธรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ เข้าสู่แนวทางและโอกาสใหม่ที่สามารถฟื้นฟูจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ ได้ และเขาฝากความหวังไว้กับคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดเป็นของตนเองไม่ตามกระแสทุนนิยม ให้เป็นแรงขับเคลื่อนแนวคิดของเขาเพื่อไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงได้ ผู้ทบทวนพิจารณาแล้วว่าความหวังของ John ที่อยากเห็นโลกที่เฟื่องฟูมีความเป็นไปได้ เพราะคน Generation Z ที่เกิดมาในช่วงที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมกำลังรุนแรงนั้น ได้มีจิตสำนึกและความตื่นตัวกับเรื่องนี้มากกว่าคน Gen Y อย่างผู้ทบทวนมากนัก ยกตัวอย่าง เด็กสาวชาวสวีเดนวัย 16 ปี เกรต้า ธันเบิร์ก นักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ และทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในยุคสมัยนี้ เกรต้า ธันเบิร์ก คือผู้ริเริ่มขบวนการหยุดเรียนเพื่อสภาพภูมิอากาศ (Climate Strike) หรือขบวนการวันศุกร์เพื่ออนาคต (Fridays for Future) ซึ่งเป็นขบวนการที่กลุ่มนักเรียนทั่วโลกนัดกันหยุดเรียนทุกวันศุกร์และออกมาชุมนุมเรียกร้องให้ผู้นำโลก นักการเมืองและรัฐบาลในประเทศของตนดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ย้อนกลับไปเมื่อช่วงการเลือกตั้งของสวีเดนในปี 2018 เกรต้าตัดสินใจหยุดเรียนและออกมาประท้วงที่หน้าอาคารรัฐสภาสวีเดนทุกวัน นาน 3 สัปดาห์ ซึ่งในขณะนั้นเธอเริ่มต้นประท้วงด้วยตัวคนเดียว เธอเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสภาวะโลกร้อน จากการประท้วงที่เริ่มต้นด้วยเด็กสาวธรรมดาๆ คนหนึ่ง ได้กลายเป็นการเคลื่อนไหวในระดับโลก การเคลื่อนไหวของเกรต้าได้สร้างการตระหนักรู้ในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คนทั่วโลก โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ในปี 2019 จำนวนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว Climate Strike เพิ่มขึ้นเป็นมากกว่า 2 ล้านคนใน 135 ประเทศทั่วโลก

ประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนที่หลายองค์กรกำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้เป็นการเดินทางสู่ความยั่งยืนที่ผิดพลาด เพราะยังไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงเกี่ยวกับความยั่งยืน และคิดว่าวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสามารถช่วยแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรของโลกได้ แต่อันที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแค่การแก้ปัญหาตามอาการเท่านั้น หากเรายังมองไม่เห็นจุดหมายปลายทางของความยั่งยืนและขาดความเอาใจใส่ต่อโลก เราก็จะผลิตเทคโนโลยีใหม่เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของเทคโนโลยีเก่าจนไปวนมาอยู่อย่างนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างสาร Chlorofluorocarbons หรือ CFCs ที่ค้นพบเมื่อปี 2471 เป็นสารทำความเย็นที่นำมาทดแทนสารทำความเย็นประเภทเดิมที่มีอันตรายและประสิทธิภาพการทำความเย็นต่ำ แต่ต่อมาอีก 50 ปี กลับพบว่าสารประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้มีผลข้างเคียงทำให้เกิดการทำลายโอโซนในชั้นบรรยากาศโลก แสดงให้เห็นถึงการไม่เข้าใจโลกอย่างแท้จริงและใช้เทคโนโลยีโดยไม่ศึกษาให้ดีก่อน ทำให้เกิดผลกระทบต่อโลกอย่างร้ายแรง

แนวคิดของ Brundtland Report กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการลงทุน ทิศทางของการพัฒนาทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของสถาบันมนุษย์สอดคล้องกับความจำเป็นในอนาคตและปัจจุบัน ซึ่งหมายความว่า นอกจากจะยุติธรรมสำหรับคนในยุคเดียวกันแล้วยังต้องยุติธรรมสำหรับคนต่างยุคอีกด้วย แต่ผู้เขียนมองแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแบบของ Brundtland Report ว่าเป็นแนวทางที่สนับสนุนให้เราสามารถดำเนินชีวิตในแบบที่เคยเป็นแบบที่มีเทคโนโลยีเพื่อความสะดวกสบาย โดยนำ Eco efficiency หรือประสิทธิภาพเชิงนิเวศมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และนั่นทำให้เกิดการนำไปใช้ในทางที่ผิด มีหลายบริษัทที่รอด

อ้างว่าเป็นองค์กรที่ยั่งยืน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่เป็น Eco Efficiency เป็นผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืน เป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว แต่เกือบทุกผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นมานั้น เป็นแค่การลดความไม่ยั่งยืน อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนได้ เพราะไม่มีอะไรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจริงๆ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ถูกผลิตขึ้น มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ไม่ว่าจะผลกระทบจะเกิดขึ้นในระหว่างการผลิต การใช้ หรือการกำจัดก็ตาม การให้ข้อมูลผู้บริโภคด้วยการกำหนดคะแนนผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนนั้น เป็นการทำให้เข้าใจผิด ว่าเราได้สร้างสิ่งดีๆ และเป็นประโยชน์ต่อโลกแล้วแต่ความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะเจตนาของบริษัทต่างๆ คือเพื่อให้ตัวเองสามารถแข่งขันในตลาดได้ เป็นการเพิ่มการบริโภคให้มากขึ้นเท่านั้นเอง นี่เป็นความย้อนแย้งที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบัน มุมมองของผู้เขียนในเรื่องนี้ค่อนข้างที่จะมองทุกอย่างในแง่ร้ายจนเกินไป มองเจตนาขององค์กรที่พยายามอยู่รอดในยุคหลังการปฏิวัติสิ่งแวดล้อมว่าทำทุกอย่างเพื่อหวังผลทางธุรกิจเท่านั้น หากเรามองแบบนี้ก็จะไม่เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะทำอะไรขึ้นมาทีไรก็จะถูกมองว่าเพื่อตนเองเพียงอย่างเดียว เป็นการลดทอนคุณค่าของมนุษย์ที่มีความปรารถนาดีต่อสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ผู้ทบทวนมองว่า บริษัทที่คิดค้นเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใช้แทนเทคโนโลยีแบบเดิมที่มีประสิทธิภาพต่ำนั้น ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและมีเจตนาที่ดี เพราะการจะคิดค้นเทคโนโลยีอะไรขึ้นมาสักอย่างต้องใช้ต้นทุนมนุษย์สูงมาก สิ่งที่เราทำได้คือสนับสนุนสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะอย่างน้อยเราก็ก็นำมาทำอะไรเล็กๆ ที่เริ่มจุดเริ่มต้นของการศึกษาค้นคว้าพัฒนาสิ่งที่ดีกว่าอย่างต่อเนื่องเพื่อก้าวสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงต่อไป

บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นหนังสือที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับความยั่งยืนในอีกรูปแบบหนึ่ง หากใครที่คิดว่าเทคโนโลยีสามารถช่วยโลกได้ เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้แล้วอาจต้องกลับไปทบทวนความคิดของตนเองใหม่ เพราะเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีอยู่จริง เทคโนโลยีต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น ล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ไม่ว่าจะผลกระทบจะเกิดขึ้นในระหว่างการผลิตคิดค้น การใช้งาน หรือการกำจัดก็ตาม เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วจะค้นพบว่าตัวเราเองก็มีความย้อนแย้งในตนเองสูง ใจหนึ่งก็อยากลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ใจหนึ่งก็ต้องการความสะดวกสบายจากเทคโนโลยีต่างๆ อยู่ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของผู้เขียน ที่ได้กล่าวไว้ว่า เรายังไม่ได้มองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติอย่างแท้จริง เราจึงยังอยู่ในสถานะที่ไม่มีความยั่งยืนอยู่อย่างปัจจุบัน

หนังสือเล่มนี้มีประเด็นให้วิจารณ์ได้หลากหลาย ซึ่งผู้อ่านแต่ละท่านอาจตีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการมองความยั่งยืนผ่านตัวกรองแบบไหน หนังสือเล่มนี้บอกเล่าเรื่องราวในหลายๆแง่มุมเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมยุคปัจจุบัน เมื่ออ่านจบแล้วท่านอาจจะค้นพบแนวทางที่ยั่งยืนของตัวเอง ซึ่งสามารถนำไปศึกษาต่อยอดเพิ่มเติมได้

เอกสารอ้างอิง

John R. Ehrenfeld and Andrew J. Hoffman. 2013. **FLOURISHING: A Frank Conversation About Sustainability**. California: STANFORD BUSINESS BOOKS An Imprint of Stanford University Press

Somporn Sangchai 2016. Environment, Ideology, Politic and Sustainable Development (revised 2nd edition). Bangkok: Graduate School of Environmental Management, National Institute of Development Administration

